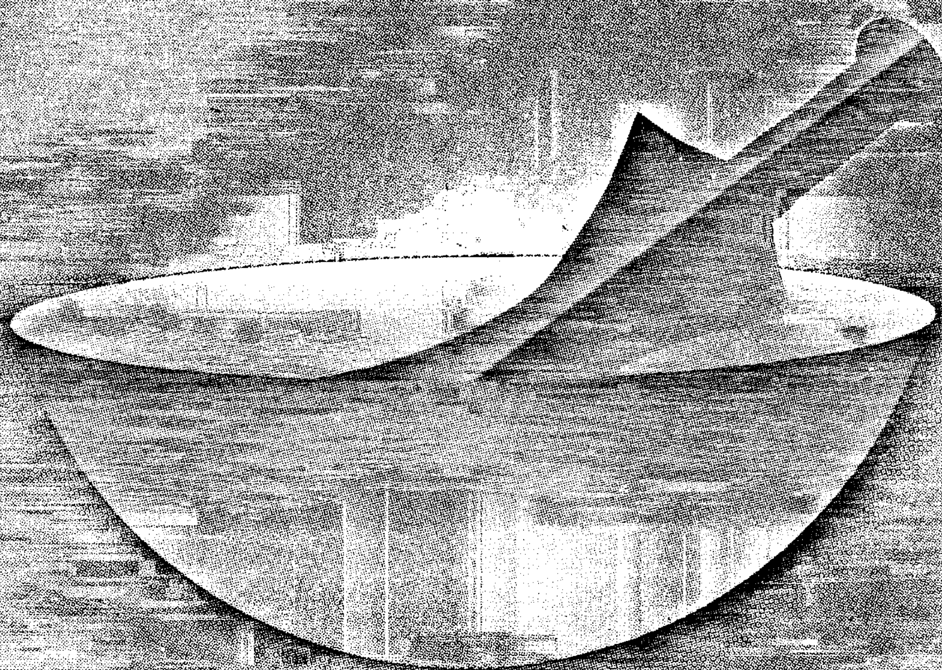
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹੈ ?

ਲੇਖਕ: ਭਾ. ਸਾ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡਿਅਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹੈ ?

ਲੇਖਕ

ਭਾ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡਿਅਨ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥਾ

ਭੇਟਾ :- ਮੁਫਤ

ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹੈ ?

(੧) ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਵੇਦਨਾ-

ਆਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜ ਮੰਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਥੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਠੋ ਪਹਿਰ ਪਾਠ ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿ ਉਠੇ, 'ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਵੈਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ! ਰਸ ਨਹੀਂ।' ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਟਾਖਸ਼ ਭਰੇ ਵਚਨਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜ਼ੀਬ ਵੇਦਨਾ ਜਗਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਵੇਦਨਾ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਅਕਾਂਖਿਆ ਉਠੀ ਕਿ ਰਸ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਸਵਾਦ ਦੇ ਰਸ-ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਅਨੁਭਵ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ-ਗੋਸ਼ਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਕਾਂਡਾ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਕਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

-ਸੰਪਾਦਕ

"ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਵੈਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ! ਰਸ ਨਹੀਂ" ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਕ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਬੀਤ ਚੁੱਕੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਉਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਾ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ

ਵਾਕ ਸੁਣਨ ਤਾਈਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੀ ਭੁਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਨਾ ਸਮਝਾਇਆ। ਕਿਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਾ ਪਈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਕੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਰਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?

ਭਾਵੇਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ 'ਰਸ ਨਹੀਂ' ਦੇ ਦੋ ਲਫ਼ਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੁਝ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਉਸ ਵਕਤ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਕਿ ਭਾਈ 'ਤੈਂ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤਾ? ਇਹ ਦੋ ਲਫ਼ਜ਼ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕਈਆਂ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਿਪਤਾਵਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਅਜਿਹਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਸਿਧੇ ਸਾਧੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਾਇਆ। ਜੇ ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਖ ਸੰਤ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਉਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਅਨੇਕ ਘਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕਦਾ, ਮੇਰੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਾ, 'ਹੈਂ ! ਕੀ ? ਸੱਚ ਮੁੱਚ ੧੯ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੀ ਓਹੀ ਹਾਲਤ ਰਹੀ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ, ਸਤਿਸੰਗਤ ਕੀਤੀ, ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ ਕੁਛ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਪਿਆ ? ਮੇਰੀ ਬੀਜੀ ਹੋਈ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਫਲ ਨਾ ਲਗਾ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਇਆ।' ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ? ਕਿਉਂਕਿ "ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਥਾ ਮਨ ਹੀ ਜਾਣੈ ਅਵਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕੋ ਪੀਰ ਪਰਈਆ ॥"[੧] ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦੁਖ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਦੋ ਲਫ਼ਜ਼ ਸੁਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ, ਜੇ ਸੁਣੇ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ? ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨ-ਸੁਣੇ ਕਰ ਛਡੇ। ਮੇਰੇ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋ-ਅੱਖਰੇ ਦੋ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਿੰਨ੍ਹ ਗਏ । ਏਹਨਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਦੀ ਮਲ੍ਹਮ ਕਿਸੇ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲਭਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਬੰਦ

---

[੧] *ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੮੩੫-੩੬*

ਦਿਸਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਕੁਥਾਉਂ ਪੁਜ ਕੇ ਲਗਾ। ਅਰਥਾਤ ਤਸ਼ਖ਼ੀਸ (ਪਛਾਣ) ਜੇਲ੍ਹਖ਼ਾਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਦਰੋਂ ਘਰੋਂ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਉਮੈਦਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਮਰ ਕੈਦੀ ਹੋਣ ਕਰਨ ਜੀਉਂਦੇ-ਜੀਅ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੀ ਉਮੈਦ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਪਰੋਕਤ ਰੋਗ (ਦੁਖ) ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਇਕ ਹੀ ਸੁਝਾ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਖ ਨੇ ਰੋਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕ਼ੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਫ਼ਿਕਰ ਵਾਪਰਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਛੇ ਸਤ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਦਾ ਜਾਣੂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਕਰਦੇ, ਕਿਤੇ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠਣ। ਸਾਥ ਹੀ 'ਅਫ਼ਸੋਸ, ਰਸ ਨਹੀਂ' ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਸ ਵੀ ਬਝਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ 'ਰਸ ਨਹੀਂ'। ਅੰਤ ਇਹੋ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਨਾ ਦਸਣਗੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਪੁਛਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਂ ਤਾੜ ਕੇ ਪੁਛਣਾ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਬਾਤ ਚੀਤ ਨੂੰ ਦਸਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ, ਆਤਮਿਕ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਕਰਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਕਿਉਂ ਕਹੇ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਕਹੇ ?

ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਆਤਮਕ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਛੇ ਸਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਬਦਲੀ ਹੋ ਕੇ ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪੁਜਾ, ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਸਾਥ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਸਿਖ ਕੈਦੀ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਛੇ ਸਤ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਾਡੇ ਆਮ ਸਿਖ ਕੈਦੀ ਭਾਈ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬਾਤ ਚੀਤ ਕਰ ਕੇ ਦਿਨ-ਕਟੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ, ਦੋ ਬਜੇ

ਰਾਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤਰੀ ਜਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਰਵਾ ਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰ ਕੇ ਬਿਠਾਲ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੰਠਾਗਰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਸੌਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਫ਼ਾਈ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਏਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਖ਼ਾਸ ਤਾਕੀਦ ਸੀ ਕਿ 'ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਬੁਲਾਏ'। ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਭੁਲ ਚੁਕ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਹੀ ਬੈਠਦਾ ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੰਦੇ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਾਜ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜੇਲ੍ਹ-ਅਫ਼ਸਰ ਕੇਵਲ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸੁਪ੍ਰੰਟੰਡੰਟ ਇਕ ਦੋ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਹੁੰਦੀ ਸਾਰ ਦਾਲ ਜਾਂ ਕਣਕ ਚੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਈ ਵੇਖ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਾਮ ਤਾਈਂ ਕੁਝ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਨਾ, ਪਰ ਦੋ ਢੇਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਆਪ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਆਸਨ ਜਮਾਈ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਕੋਠੜੀ-ਬੰਦ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰੀ ਰਖਦੇ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਓ ਦੇ ਵਾਕਿਫ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸੀ। ਨੇੜ ਤੇੜ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਾਤ-ਚੀਤ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਜੇ ਕਰਦੇ ਵੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਏਹਨਾ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾ ਉਖੜ ਜਾਏ।

ਏਹਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿਠੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਸਾਥੀ ਕੈਦੀ ਵੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਭਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਰਮਜ਼ਾਂ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ-ਖੇਡ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਰਖਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਆਪ ਉਚਾਰ ਦਿੰਦੇ, ਦੂਜਾ ਪਾਠੀ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਠ ਮੇਰੇ ਹੀ ਕੰਠ ਹੈ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਬਜੇ ਰਾਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਵੇਰ ਤਕ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਈਂ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀ ਕੈਦੀ ਅਤੇ ਆਪ ਹੋਰੀਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਪਾਠ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਘੰਟੀ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹਣ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਆਪ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਪਾਠੀ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਟੋਕਦੇ, ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਅਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਇਸ ਜਾਂ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਟਕੇ ਉਤੋਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪਾਠੀ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚ ਕੇ ਪਾਠ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਭਲਾ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਟਕਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਪਾਠ ਕੰਠੋਂ ਹੀ ਅੱਖਰ ਹੀ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸ਼ੁਧ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਗੁਟਕੇ ਉਤੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ, ਫੇਰ ਵੀ ਪਾਠ ਅਸ਼ੁਧ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਆਪ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚੀ ਅਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਠੀ ਸ਼ੁਧ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਇਹ ਸਨ, ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਪੁਛੇ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਕੰਠ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਦਾ ਉਤਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਅਤੇ ਜਿਤਨੀ ਕੰਠ ਹੋ ਸਕੇ, ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕੋ, ਭਾਵ ਜਿੰਨੀ ਕੰਠ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕੋ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਿਲ ਲਾਈ ਰਖੋ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਥਕੋ ਤਾਂ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪਓ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਹਟੋ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਉਚੀ ਉਚੀ ਜਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ, ਜਿਵੇਂ ਚਿਤ ਚਾਹੇ ਕਰੀ ਜਾਓ। ਚੰਚਲ ਮਨ-ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਥੰਮੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੇਲੀ ਦੇ ਬਲਦ ਵਾਂਗੂੰ ਥੰਮੀ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਉਦਾਲੇ ਭੌਂਦਾਂ ਰਖੋ, ਨੱਚਣ ਕੁੱਦਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦੇਵੋਂ, ਬਸ ਇਸ ਤੋਂ ਉਤੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਹੁਤ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮੀ ਅਖੰਡਪਾਠੀ ਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਸਨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁਛਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਵੀਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਜੇ ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਚੁਕਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦੇਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਰਟੀਫਾਈਡ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਭਾਸੀ । ਸੱਜਣਾ, ਤੈਨੂੰ ਅਰਥ ਸਿਖਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ? ਤੂੰ ਗਿਆਨੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਬਣਨਾ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪ । ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ 'ਆਇਓ ਸੁਨਨ ਪੜਨ ਕਉ ਬਾਣੀ'[੧]। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ । ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉਦਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਾਸ ਹੁਕਮ ਹੈ : 'ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰਸਿਖਹੁ ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ॥'[੨]

ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰਵਾਕ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਆਖਦੀ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਿਖਾਏ ਅੱਖਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । 'ਅਖਰ ਲਿਖੇ ਸੇਈ ਗਾਵਾ ਅਵਰ ਨ ਜਾਣਾ ਬਾਣੀ'[੩] । ਕਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸੋਚੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਥ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੌਣ ਠੀਕ ਅਤੇ ਕੌਣ ਗ਼ਲਤ ਹੈ । ਸ਼ਕ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਗ਼ਲਤ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਦ ਅਤੇ ਕਿਸ ਪਰਥਾਇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ,

---

[੧] *ਸਾਰੰਗ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੧੯* [੨] *ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੩੦੮*
[੩] *ਬਸੰਤ ਮ: ੧ ਹਿੰਡੋਲ, ਪੰਨਾ ੧੧੭੧*

ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ : "ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ ॥"[੪]

ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਆਮ ਇਹੋ ਹੀ ਉਠਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਨਾਮ ਜਪੀਏ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਆਪ ਦਾ ਉਤਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਸਿਖ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ [੫]ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਵੈਂਕਟ ਪਾਇਆ ਕੂੰਡੂ ਜੈਸਾ ਦੂਜੇ ਮਤ ਦਾ ਸੱਜਣ ਖਹਿੜੇ ਹੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣੋ, ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁਧ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਅੱਕ ਥੱਕ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੀ ਦਸ ਦੇਵੋ। ਆਪ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੌਖੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪੀ ਜਾਓ, ਸਾਸ ਸਾਸ ਜਪੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ :-

ਸਾਸ ਸਾਸ ਸਾਸ ਹੈ ਜੇਤੈ ਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ ॥
ਸਾਸੁ ਸਾਸੁ ਜਾਇ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਸੋ ਬਿਰਥਾ ਸਾਸੁ ਬਿਕਾਰੇ ॥੭॥

ਨਟ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੯੮੧

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਸਾਸੁ ਸਾਸੁ ਜਪੋ, ਭਾਵ ਖਾਂਦੇ, ਪੀਂਦੇ ਸੌਂਦੇ, ਜਾਗਦੇ, ਉਠਦੇ, ਬੈਠਦੇ, ਹਸਦੇ, ਰੋਂਦੇ, ਨਾਮ ਚੌਬੀਸ ਘੰਟੇ ਹੀ ਜਪੀ ਜਾਓ। ਚਾਹੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾਏ ਕਿ 'ਤੋਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਟੀਂ ਟੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ', 'ਬਕਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮੂੰਹ ਮਾਰਦੇ ਹੋ', 'ਫ਼ੋਨੋਗਰਾਫ ਵਾਂਗੂੰ ਵਜਦੇ ਹੋ ਸੂਈ

---

[੪]ਸੋਰਠਿ ਮ: ੩੨, ਪੰਨਾ ੬੪੭

[੫]ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਵੈਂਕਟ ਪਾਇਆ ਕੂੰਡੂ ਹਾਤਾ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਾ ਅੰਧਰਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਰੀਤੂਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ।

ਅਤੇ ਤਵਾ ਬਦਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ', ਆਦਿ ਤਾਨ੍ਹੇ ਮੇਹਣਿਆਂ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੋ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਮੌਜ ਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲਾਲਚ, ਦੋ ਵਕਤ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਟੰਟਾ ਝਗੜਾ ਫ਼ਿਕਰ ਫ਼ਾਕਾ ਨਹੀਂ, ਲੈਣੇ ਦੇਣੇ ਵਾਲੇ ਫਾਟਕੋਂ ਪਰੇ ਹੀ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਤਾਨ੍ਹਾ ਮੇਹਣਾ ਦੇਣਾ ਵਾਲਾ ਤੁਸਾਡੇ ਤਾਈਂ ਪੁਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਤ ਦੂਜੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਏ। ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਥੀ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵੀ ਉਥੇ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਲਾਕ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਹਿਰਾਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਗਾ, ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਕੇ ਕਾਰਨ ਕੰਠ ਨਾ ਤੁਰਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਰਖ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨੋਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, ਢੋ ਲਾ ਕੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਪਾਠ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸੁਣੋ ਜਾਂ ਬਿਸਤਰੇ ਉਤੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜੋ।

ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਨੇ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਪੁਛੀ। ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇ, ਕਿਤੇ ਹੁਣ ਵਾਂਗੂੰ ਸਵੇਰੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪਾਠ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵੀਂ। ਆਪੇ ਹੀ, ਹੱਛਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਵੇ, ਸਵੇਰੇ ਵੇਖੀ ਡਿੱਠੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਹਿ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ।

ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਭਰ ਬੁਖ਼ਾਰ ਨੇ ਡਾਢਾ ਤੰਗ ਕੀਤਾ। ਬੇਸੁਧੀ, ਬੇਚੇਨੀ ਅਤੇ ਘੂਕੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਬੇਸੁਧੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪਾਠ ਆਪੇ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਚਲ ਪੈਂਦਾ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਮੈਂ ਵੀ ਦਿਲ ਤਕੜਾ ਕਰ ਕੇ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਬੂਹੇ ਵਿਚ ਕੰਬਲ ਦੀ ਬੁਕਲ ਮਾਰ ਕੇ ਢੋ ਲਾ ਕੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਨ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਸੀ। ਜਦ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ

ਪਾਠ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕਰ ਚੁਕੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਹੀ ਉਚੀ ਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਮਗਰੋਂ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀਆਂ ਮੇਰੇ ਹੀ ਕੰਠ ਸਨ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਪਾਠ, ਜਿੰਨਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੂੰਗਾ, ਏਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਫ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸੀ । ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖ਼ਰਾਬ ਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੋੜ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਪਰਤਿਆ ਚੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ, ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਦਿ ਪੰਜੇ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਝੀ ਛਿਪੀ ਨਹੀਂ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ ਤਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇਣ ਲਗੇ ਹੋਣ ।

ਮੈਂ ਦਿਲ ਤਕੜਾ ਕਰ ਕੇ ਪਾਠ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੀ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਆਉਂਦਾ ਜਾਏ । ਬੁਖ਼ਾਰ ਦੀ ਤਪਸ਼, ਘਬਰਾਹਟ, ਸਿਰ ਦਰਦ ਉਡਦੀ ਜਾਏ । ਮੈਂ ਪਾਠ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੁਖ਼ਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖੜੇ ਭੁਲ ਗਏ, ਯਾਦ ਨਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੁਖ਼ਾਰ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ । ਸਰੀਰ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਭੁਲ ਗਈ, ਦੋ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿਤਾ । ਸੁਰਤੀ ਸਰੀਰਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨ ਲਗੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਬੁਖਾਰ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿਰ-ਦਰਦ ਉਡ ਗਈ, ਤਪਸ਼ ਦੇ ਥਾਉਂ ਸੀਤਲਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗੀ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਤਾਪ ਦੀ ਦਵਾਈ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ । ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲਦੇ ਪਾਠ

ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਚਣਚੇਤ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹੇ : 'ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਵੈਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ! ਰਸ ਨਹੀਂ ।'

ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਸਤ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮੈਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹ ਚਲਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਉਂ ਬੋਲ ਪਏ ? ਸਾਥ ਹੀ ਖ਼ਿਆਲ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ, ਮੇਰੇ ਰੋਗ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਗ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਮੇਰੇ ਵਸ ਹੈ । ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੁਪ ਚਾਪ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਵਿਹਲੇ ਮੌਕੇ ਜਦ ਦਾਉ ਫਬੇ, ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਾਤ-ਚੀਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਬੁਖ਼ਾਰ ਨਾਲ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਵੇਰੇ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਸਜਾਉਣ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਆਪੋਂ ਆਪਣੀ ਕੰਮੀਂ ਜਾ ਲਗੇ। ਕੰਮੀ ਲਗੇ ਸਾਥੀ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ਖ਼ਬਰ ਸਾਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਾਹਟੇ ਦੇ ਗਫੇ ਡੋਲ ਭਰ ਕੇ ਲੈ ਆਏ, ਮੇਰੀ ਕੋਠੜੀ ਅਗੇ ਆ ਜੈਕਾਰਾ ਗਜਾਇਆ । ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘੀ ਬੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗਜ ਕੇ ਬੋਲੇ, 'ਉਠੋ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾਓ ! ਚਾਹਟੇ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਗਫੇ ਲਾਉ ! ਕਿਉਂ ਚੋਰਾਸੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤਾਪ ਗਿੱਦੜ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਬਟੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਖਲੀ ਖੂੰਜੀਂ ਲੁਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ । ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਲੀ ਚਾਲ ਫੜੋ, ਤਾਪ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਗਿੱਦੜ ਹੈ, ਬਲ ਧਾਰੋ, ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਲੀ ਭਬਕ ਮਾਰੋ, ਪੱਤਰਾ ਵਾਚ ਜਾਏਗਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਥਾਣੇਦਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਪਏ ਪਲਸੇਟੇ ਨਾ ਮਾਰੋ ।'

ਕਾਰਖ਼ਾਨਾ ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਾਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ ਵੀਹ ਪੰਝੀ ਫ਼ੁਟ ਦੀ ਵਿਥ ਉਤੇ ਹੀ ਸੀ । ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਚਾਹਟੇ ਦੇ ਗਫੇ ਲੈ ਕੇ ਭੰਗੜ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਗਏ ਹਨ । ਤਸਲੇ ਬਾਟੀਆਂ ਟੀਨ ਦੇ ਡਬੇ ਲੈ ਕੇ ਆਣ ਉਦਾਲੇ ਹੋਏ । ਨਿਹੰਗ

ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਮੇਰੀ ਸੋਧ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੀ ਹੀ ਕੋਠੜੀ ਅਗੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ। ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਬੈਠਾ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਹੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗਫੇ ਵਰਤਾਏ ਅਤੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਬਾਟਾ ਚਾਹਟੇ ਦਾ ਭਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਰਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗ ਕਿ ਅਗੇ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵਾਏ ਹੀ ਗਫੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਅਜ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਗਹਿਰੇ ਗਫੇ ਛਕਾਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹਟੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬੀਮਾਰ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਹਿਰੇ ਗਫੇ ਛਕਾ ਕੇ ਆਵੀਂ, ਤਾਪ ਤਾਂ ਉਮੈਦ ਹੈ ਚਾਹਟੇ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਗਫੇ ਹੀ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਦੇਸਾ ਭੀ ਸੁਣ ਲੈ। ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਉਸ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ ਲਭ ਪਏਗਾ, ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਮੈਂ ਆ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰੂੰਗਾ, ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਭੇਜਾਂਗਾ, ਹੌਸਲਾ ਰਖੇ, ਦਿਲ ਨਾ ਛਡੇ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਖਿੱਚੜ ਪਲਾਉ ਸਜਾ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗੇ।"

ਮੈਨੂੰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ੇ ਨੇ ਹੌਸਲਾ ਬੰਨ੍ਹਾਇਆ, ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਕਹੇ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਠ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਾਹਟੇ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਗਫੇ ਰੁਚੀ ਵਿਰੁਧ ਲਾਏ। ਕੰਬਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰ ਕੇ ਬਿਸਤਰੇ ਉਤੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜਿਆ, ਬਹੁਤ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਆਇਆ। ਬੁਖ਼ਾਰ ਹੋਰੀਂ ਉਡ ਗਏ, ਸਿਰ ਪੀੜ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਥੋੜੀ ਥਕਾਵਟ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ 'ਰਸ ਨਹੀਂ' ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਆਵੀ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਧੁਖ ਧੁਖ ਕੇ ਦੁਖ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਜ ਛੇ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਪਿਛੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣ ਲਈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੱਕ ਪਕਾਇਆ :-

(੧) ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਹਰ ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

(੨) ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਕੀ ਕਮੀ ਰਹਿ ਗਈ ?

(੩) ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਸ ਨਹੀਂ ਲਭਾ ?

(੪) ਮੈਂ ਰਸ ਲਭਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੀ ਸਾਧਨ ਕਰਾਂ ?

ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਬਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਕੈਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਪਰ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਈਂ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਸਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਲੰਗਰ ਪਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਮ ਕੈਦੀਆਂ ਤੋਂ ਅਗੋਂ ਪਿਛੋਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਤਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਬਜੇ ਤੋਂ ਦੋ ਬਜੇ ਤਾਈਂ ਸਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਜਿੰਦਰੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਡਿਉਢੀ ਪੁਜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਕਾਰਨ ਇਕ ਚਾਬੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਡੇ ਜੇਲ੍ਹਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲਣੀ ਔਖੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਖਾਸ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਵਾਲੇ ਕੈਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਰਾਜਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਵਿਟਕਣ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਂ ਘੰਟੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਦੇ ਹਾਤੇ ਅੰਦਰ ਫਿਰ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦਾ, ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਾਤ ਚੀਤ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਧੁੜਕੂ ਚੁਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਬਜੇ ਪਿਛੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਆ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕ ਕੇ ਵੇਹਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਹ ਲਾਈ, ਪਰ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਕਿਵੇਂ ਪਵੇ ? ਅੱਕ ਥੱਕ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਲ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਆਲਾ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ। ਕੋਈ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਮੁਖ ਆਸਣ ਲਾਈ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸੀ।

ਮੈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਦੋ ਕਰ ਜੋੜ ਫ਼ਤਹ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੀ ਗਜਾਈ ਅਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਥੋੜੇ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੈਣ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬੋਲੇ :-"ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਬੁਖ਼ਾਰ ਤਾਂ ਉਤਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਤੈਂ ਟਿੱਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਟੁੰਬੀ ਹੀ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ? ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਤਾਂ ਬਿਸਤਰੇ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ, ਨਾਮ ਜਪ, ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਆ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫ਼ਤਹ ਗਜਾਈ, ਮੇਰੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੁਰਤੀ ਉਖੇੜ ਦਿਤੀ। ਅਨੰਦ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਬੈਠਾ; ਮੇਰਾ ਬਹੁਤਾ ਵਾਕਫ਼ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈਂ। ਤਾਂਹੀਓਂ ਤਾਂ ਨਿਧੜਕ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆ ਵੜਿਆ ਹੈਂ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਜਿੰਦਰੇ ਲਗੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਾ ਆ ਸਕਦਾ। ਪੁਛ ਕੀ ਪੁਛਣਾ ਹੈ ? ਵਾਧੂ ਵਕਤ ਕਾਹਨੂੰ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਦਾ ਹੈਂ !"

(੨) ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਤੇ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ-

ਮੈਂ-ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੀ ਡਰਦੇ ਫ਼ਤਹ ਗਜਾਈ ਸੀ, ਦਬੇ ਪੈਰ ਖੜਾਕ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਬੈਠ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾ ਉਖੜ ਜਾਏ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਤੇਰਾ ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚੀ ਜੀਭ ਨਾਲ ਹੀ ਬੋਲੀਏ, ਤਾਹੀਉਂ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਏਹਨਾਂ ਬੈਰੂਨੀ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨਾਂ, ਲੱਤਾਂ, ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਬੋਲ, ਸਮਝ, ਸੁਣ, ਵੇਖ, ਫਿਰ ਤੁਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? ਤੂੰ ਵੀ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਹੈਂ। ਆਪ ਹੀ ਕਈ ਵੇਖੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਸ ਚੁਕਾ ਹੈਂ।

ਮੈਂ-ਬੇਸ਼ਕ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਹਰ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਬੇਸੁਧੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੇਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਏਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੁਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਜ ਤਾਂ ਤੜਕੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਇਕੇ ਤੀਰ ਨੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਛਡਿਆ ਹੈ। ਬੈਠਣ ਸੌਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ। ਉਮੈਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਘਾਉ ਦੇ ਭਰਨ ਦਾ

ਇਲਾਜ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਰੋਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੋਗ ਦੁਨਿਆਵੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਤਸ਼ਖ਼ੀਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਐਨੀ ਸੋਝੀ ਦੇ ਹੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਨਕਲੀ ਬੈਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਹਨ । ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਭਲੇ ਖ਼ਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਜਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਮ ਭਾਈ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਵਿਚ ਹੀ ਫੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਹੁਕਮ ਹੈ:-

ਮਨ ਹਠਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਸਭ ਥਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥
ਮਨ ਹਠਿ ਭੇਖ ਕਰਿ ਭਰਮਦੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ॥
ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥੧॥(੧੯)

ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੫੯੩

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦ ॥੨੯॥

ਜਪੁਜੀ, ਪੰਨਾ ੬

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ "ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ" ਦੇ ਗੁਰਵਾਕ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੋਹ ਦੀ ਅੰਸ ਰਹੇ, ਉਸ ਮਨ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਤਾਂਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਫਸਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਹੋਰ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

ਆਸਣ ਸਿਧ ਸਿਖਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ
ਮਨਿ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਚੇਟਕ ਚੇਟਕਈਆ ॥
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਨਾ ਆਵੈ
ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਧਿ ਪਈਆ ॥੫॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੪, ਅਸਟ:, ਪੰਨਾਂ ੮੩੫

ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ ॥

ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੁਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥੩॥

ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੪

ਦੁਨਿਆਵੀ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਫ਼ਸਲ ਬੀਜਦਾ ਹੈ। ਪਾਨੀ ਸਾਥੀ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫ਼ਸਲ ਪੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਾਥੀ ਫ਼ਸਲ ਪੱਕਣ ਤਾਈਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਪੱਕਾ ਕੇ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਫ਼ਸਲ ਪੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਵੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਚਖ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰਸ ਤਾਂ ਕੀ ਲਭਣਾ ਸੀ, ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵੱਸ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਸੰਤੋਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

(੩) ਰਸ ਕੀ ਹੈ ?-

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਵਿਚ ਫੱਸਣਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਥੋਂ ਤਾਈਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਰਸ ਤਾਂ ਕੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਨ ਲਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨਾ ਪਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਤੀਰ ਜਾਂ ਸੇਲਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ **ਆਉਣ** ਦਾ ਮਤਲਬ ਦਸ।

ਮੈਂ-ਤੀਰ ਕਹੋ, ਸੇਲਾ ਕਹੋ, ਕੁਹਾੜੀ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਕਹੋ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਹੀ ਸਮਝੋ, ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਅਸਥੂਲ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਘਾਉ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਸਾਥ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਖੁਭਾ ਹੋਇਆ ਕਢਾ ਸਕਦਾ, ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਟੈਂਟਾ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ, ਜਾਂ ਮੱਲ੍ਹਮ ਪੱਟੀ ਕਰਾ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਤੁਸਾਂ ਤਾਂ ਸੂਖਮ ਹਥਿਆਰ ਦੋ-ਅੱਖਰੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਛਡਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਘਾਉ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਲਫ਼ਖ਼, ਕੱਢਾ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੱਢਾਵਾਂ ਤਾਂ

ਕਿਸ ਤੋਂ । ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਖ਼ਬਰ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਘਾਉ ਅਤੇ ਤੀਰ ਖੁਭੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਹੀ ਸੁਣ ਲਵੋ :

ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਮੇਰਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਵੈਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ, ਰਸ ਨਹੀਂ ।' ਪਿਛਲੇ ਦੋਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਘਾਵਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਸ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿਤਾ, ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ, ਪਾਠ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਉਸ ਵਕਤ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤਰਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬੇਅਖ਼ਤਿਆਰ ਹੀ ਏਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ । ਮੈਂ ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਛੇ ਸਤ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੇਖਦਾ ਸੀ । ਪਿਛਲੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਬਾਤ ਚੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ । ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਤ ਚੀਤ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਆਂਢੀ ਗੁਆਂਢੀ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਸਾਥੀ ਗੱਪੀਂ ਲਾਈ ਰਖਦੇ, ਸਾਥ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ "ਵਿਣੁ ਗਾਹਕ ਗੁਣੁ ਵੇਚੀਐ ਤਉ ਗੁਣੁ ਸਹਘੋ ਜਾਇ ॥ ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਉ ਗੁਣੁ ਲਾਖ ਵਿਕਾਇ"[੧] ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਗੁਣ ਦੇ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਣ ਦਾ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਬਿਰਥਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਉਠੀ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਗਾਹਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਸੀ । ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪੇ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ) ਲੈ ਭਾਈ ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਕੀ ਪਰਖ ਹੈ, "ਰਾਮ ਨਾਮ ਕੀਰਤਨ ਰਤਨ ਵਥੁ ਹਰਿ ਸਾਧੂ ਪਾਸਿ ਰਖੀਜੈ ॥ ਜੋ ਬਚਨੁ ਗੁਰ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੈ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਕਾਢਿ ਧਰੀਜੈ ।"[੨] ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀਂ ਕਿ ਗਾਹਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀ ਹੈ ? ਤੇਰੀ ਹੱਡੀ-ਬੀਤੀ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹਾਂ । ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਉਹ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸੁਆਰਥ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ । ਦੇਸ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿਖਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਬਣ ਗਿਆ । ਤੈਂ

---

[੧] *ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੮੬-੮੭*

[੨] *ਕਲਿਆਣ ਮ: ੪, ਅਸਟ:, ॥੪॥ (੮॥੬) ਪੰਨਾ ੧੩੨੬*

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜਿੰਨੀ ਕਮਾਈ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕਈ ਤਨ-ਇਛਤ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ । ਕਦੇ ਇਉਂ ਬੇਨਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ੋ, ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸਾ ਬਖਸ਼ੋ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕੀਤੀ । ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਖ ਮੰਗੇ ! ਖੈਰ ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ । ਤੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਸਰ ਸੀ । ਜੈਸਾ ਕਿ ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਤੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਕਿ "ਮੈਨੂੰ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ" ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਏਸ ਰਹਿਰਾਸ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਭ ਭੇਦ ਦਸਿਆ ਹੈ :-

ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਪੁਰਖਾ ਬਿਨਉ ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥
ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਕਰਿ ਦਇਆ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ॥੧॥
ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਗੁਰਦੇਵ ਮੋਕਉ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਨ ਸਖਾਈ
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹਮਰੀ ਰਹਰਾਸਿ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਹਰਿ ਜਨ ਕੇ ਵਡ ਭਾਗ ਵਡੇਰੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਹਰਿ ਪਿਆਸ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਹਿ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸਿ॥੨॥
ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤੇ ਭਾਗਹੀਣ ਜਮ ਪਾਸਿ॥
ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਸੰਗਤਿ ਨਹੀ ਆਏ ਧ੍ਰਿਗ ਜੀਵੇ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਾਸਿ॥੩॥
ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਤ ਪਾਈ
ਤਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ ਲਿਖਾਸਿ ॥
ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਸਤਸੰਗਿਤ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ
ਮਿਲਿ ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥੪॥੪॥

ਰਾਗੁ ਗੂਜਰੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੦

ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਦ ਔਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਕੇਵਲ ਕਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ।

ਮੈਂ-ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜੇ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ

ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਰਸ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਸੌਂਦਾ ਜਾਗਦਾ, ਤੁਰਦਾ, ਫਿਰਦਾ ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਵਾਹ ਲਗੀ, ਇਕ ਦੋ ਸਾਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਸਤ ਹੀ ਰਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਮ ਸਿਖ ਭਾਈ ਮੈਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਂ ਬੀਮਾਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ । ਹੁਣ ਦੁਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਸਮਝੀ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਸਿੰਘ ਹਾਂ, ਆਪ ਤੋਂ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਨਹੀਂ ਚਖਿਆ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਫੋਲਣੇ ਫੋਲਣ ਦਾ ਕੁਝ ਲਾਭ ਨਹੀਂ । ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਧੇ ਰਸਤ ਲਗੋ ਤਾਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪੀ ਸਕੋ । ਇਕ ਰਸ ਨੂੰ ਕੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਹੋਰ ਗੁਣ : ਸੀਤਲਤਾ, ਸੁਗੰਧ, ਪਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰੇਂਗਾ, ਸਾਸ ਸਾਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇਂਗਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਤੱਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰੇਂਗਾ ।

ਮੈਂ-ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਤਹਾਥੋਂ ਪੁਛਾਂ ਕਿ ਰਸ ਕੀ ਹੈ ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸਾਂ ਸੀਤਲਤਾ, ਸੁਗੰਧ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਹੋਰ ਗੁਣ ਕਢ ਮਾਰੇ । ਭਲਾ ਇਹ ਗੁਣ ਹੋਣਗੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣਗੇ । ਸਾਸ ਸਾਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਵੀਂ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹੋ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਸਮੇਂ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸ ਸਾਸ ਵੀ ਛਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਤੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਤੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਇਆ । ਪਹਿਲੀ ਭੁਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੀਸ਼ੋ ਰੀਸੀ ਛਕਿਆ, ਸੁਆਰਥ ਸਿਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਲਭਦਾ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ :-

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਸਾਰ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਜੀਉ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੬੯੩

ਤੂੰ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦਾ ਪਤਾ ਤੈਨੂੰ

ਕਿਵੇਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ? ਕੱਲਰ ਵਿਚ ਬੀਜ ਕਿਵੇਂ ਉਗਦਾ ? ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ਦਾਦਰ ਸਰੋਜ, ਬਾਸ ਬਾਵਨ, ਮਰਾਲ ਬਗ,
ਪਾਰਸ ਪਖਾਨ, ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਜੋਗ ਹੈ ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਮ੍ਰਿਗ ਮਦ, ਅਹਿ ਮਨਿ, ਮਧੁ ਮਾਖੀ ਸਾਖੀ
ਬਾਂਝ ਬਧੂ ਨਾਹ ਨੇਹ ਨਿਹਫਲ ਭੋਗ ਹੈ ॥
ਦਿਨਕਰ ਜੋਤਿ ਉਲੂ ਬਰਖੈ ਸਮੈ ਜਵਾਸੋ
ਅਸਨ ਬਸਨ ਜੈਸੇ ਬ੍ਰਿਥਾਵੰਤ ਰੋਗ ਹੈ ॥
ਤੈਸੇ ਗੁਰਮਤਿ ਬੀਜ ਜਮਤ ਨ ਕਾਲਰ ਮੈ
ਅੰਕੁਰ ਉਦੋਤ ਹੋਤ ਨਾਹਿਨ ਬਿਓਗ ਹੈ ॥੨੯੯॥

ਕਬਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਹੁਣ ਘਬਰਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਨਾਲ ਜਾਂ ਵਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥ ਹਿਤ, ਫੇਰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮਨ-ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਏ। ਪ੍ਰੇਮੀ, ਵੈਰਾਗੀ ਬਣ ਗਏ, ਨਾਮ ਜਪੋਗੇ ਤਾਂ ਉਮੈਦ ਹੈ ਕਿ ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦਬੇ ਪਏ ਬੀਜ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਬੂਟਾ ਉਗ ਪਏਗਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਤੇਰਾ ਇਕੱਲੇ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਵਾਹੀ, ਸੁਹਾਗੀ ਅਤੇ ਵੱਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੀਜ ਨਹੀਂ ਬੀਜਿਆ।

ਮੈਂ-ਕੀ ਤੁਸਾਡਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਕੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ? ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪੱਕੀ ਨੀਂਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਆਪ ਕਰ ਸਕਣ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸੰਗਤ ਹੀ ਚੁਣਦੀ ਹੈ। ਬੀਜ (ਗੁਰਮੰਤਰ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪੱਕਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਬੀਜਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ

ਨਹੀਂ । ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਹੈ । ਪਿਛੇ ਦਿਤੇ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਬੀਜ ਕੱਲਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਗ ਸਕਦਾ।' ਇਹ ਤਾਂ ਮੋਟੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਮ ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਅਨਜਾਣ ਹਾਲੀ ਨੂੰ ਹਲ ਬੀਜ ਦੇ ਕੇ ਨਹੀਂ ਤੋਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਬੀਜ ਕੇਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੱਤਰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕਦਾ, ਬੀਜ ਜਾ ਤਾਂ ਸੁੱਕੀ ਜਾਂ ਬਾਹਲੀ ਗਿੱਲੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੇਰ ਆਵੇਗਾ, ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲੂ ਕਿ ਬੀਜ ਉਗੇਗਾ ਨਹੀਂ । ਸਿਉਂਕ ਖਾ ਜਾਊ, ਚਿੜੀਆਂ ਚੁਗ ਜਾਣਗੀਆਂ; ਕੱਲਰ ਵਿਚ ਦਬਿਆ ਰਹੂ, ਮੀਂਹ ਪਏ ਤੋਂ ਕੁਰੁੱਤਾ, ਪਿਛੇਤਾ ਉੱਗੂ, ਫਲ ਕੋਈ ਨਾ ਲਗੂ, ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੂ, ਪਰ ਦਾਣੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਗੇ, ਹਾਂ ਚਾਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਜਾਉ । ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪੱਛਮੀ ਫ਼ਿਲਾਸਫੀ, ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਪੱਟੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮਤਿ ਅਗਿਆਨੀ, ਭਾਵ ਸਰਟੀਫ਼ਾਈਡ ਗਿਆਨੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਧਨਾਢ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ; ਉਹੋ ਹੀ ਜਸਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਾਪਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਫਲ ਲਗ ਪਏ । ਅਜਿਹੇ ਸਜਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਣੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਭਾਵੇਂ ਦਸ ਤਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਨਾਮ-ਅਭਿਲਾਸੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕੇ ਕਾਰਨ, ਨਾਮ ਬੀਜਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਸੁਆਰਥ ਹਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਂ ਸੁਆਰਥ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਮੁਖੋਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਵੱਸ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਚਿਕਣੀਆਂ ਚੋਪੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਫ਼ਿਲਾਸਫੀ ਦੁਆਰਾ ਘੜ ਘੜ ਉੱਤਰ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਮਾਇਆ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਨਾਮਵਰੀ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਖੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਖੜਨ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸੀਸ ਤਲੀ ਉਤੇ ਧਰ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ

ਛਕਾਇਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ, ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਲੀਡਰਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪਸਿੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਗੱਲੀਂ ਬਾਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁਧ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਅਨਮਤੀ ਸਾਧਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਆਪੇ ਬਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਮਗਰ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਗਿਆਨੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਖਾ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਦੇ ਮਨ-ਘੜਤ ਅਰਥ ਲਾ ਕੇ ਚੇਲੇ ਮੁੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਲਿਖੇ ਪੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਗੁਰਮਤਿ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਫ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਫ਼ਿਲਾਸਫੀ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਹੀਂ ਮੁਕ ਸਕਦੀਆਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ੰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਹਨ, ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਕਰ ਲੈ।

(੪) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ-

ਮੈਂ-੧) ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ?

੨) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਛਕੀਦਾ ਹੈ ?

੩) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ?

੪) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਦ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਗੁਣ ਕੀ ਹਨ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕਈ ਨਾਮ ਹਨ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਾਲੇ ਆਬ-ਹਿਯਾਤ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨੈਕਟਰ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਹੋ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਣ ਦਸੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਵਖੋ ਵਖ ਤਰੀਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਭਣ ਦੇ ਦਸੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੌਖਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਬਿਨਾਂ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾਏ, ਤਾਪ ਤਾਪ ਕੀਤੇ,

ਜੰਗਲੀਂ-ਪਹਾੜੀਂ ਨਸੇ ਬਿਨਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਅਮਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਮਹਾਂਵਾਕ ਹੈ-

ਕਲਿ ਤਾਰਣ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ॥੨੩॥

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲਿ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ ॥੪॥੧੦॥੫੭॥

ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੫੦

ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪਹਿਰਾ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹਦਾਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਮਾ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।

ਦੂਜੀ, ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਕਈ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵੀ ਲਈ ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਜੈਸੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ। ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਜੇਲ੍ਹਖਾਨੇ ਕਟੇ, ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੌਜਾ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਝਗੜੇ ਫੇਰ ਵੀ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤਾਂ ਹਦ ਹੀ ਹੋ ਗਈ, ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰੂ ਭਾਦੋਂ ਦੀਆਂ ਖੁੰਬਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਵਿਚ ਗੱਦੀਆਂ ਲਾ ਬੈਠੇ, ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕਲਾ ਅਗੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਝਗੜੇ ਟੈਂਟੇ ਨਿਬੇੜ ਦਿਤੇ। ਸਾਰੀ ਸਿਖ ਤਵਾਰੀਖ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪ ਜਾਣੂ ਹੀ ਹੋ, ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅਨਮਤੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਛਾਂਟਣ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅੱਖੀਂ ਡਿਠੀ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਪਿਛਲੇ

ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਔਤਾਰਾਂ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟੀ ਰੀਤ ਚਲਾ ਦਿਤੀ। ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਨੌਵੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤਾਈਂ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ, ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਖੰਡੇਧਾਰ ਪਾਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਕੇਵਲ ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਵਿਧੀ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਹੀ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਤਰੀਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਕਦੇ ਲਭੇਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ-ਅਜੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਹੋ ਹੈ, ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਸਾਇੰਸੀ ਨਵੀਨ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਤੁਸਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੀ ਬਦਲੀ ਹੈ, ਚਰਨ-ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਥਾਉਂ ਖੰਡੇਧਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਥਾਉਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ (ਪੰਜ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘਾ) ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਕੱਚੇ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਹੋ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੇ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਬਿਜਲੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਨਵੀਨ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਹਨ, ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਇਲਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮ ਰਾਹੀਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਣਾ ਆਦਿ ਤਰੀਕੇ ਕਢੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਪਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ-ਕੀ ਤੁਸਾਡਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੇਸਾਂ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ ਖ਼ਾਸ ਤਰੀਕੇ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮੀ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੇਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋ ਤਾਕਤਾਂ ਵਰਤਦੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮ ਕਰਨ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਮੈਸਮਰੇਸ਼ਮ ਵਾਲਾ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਖ਼ਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰ ਇਕ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰ

ਇਕ ਆਦਮੀ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ । ਦੂਜਾ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦੇ ਭੇਦ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤਾਰਾਂ, ਪਲੱਗਾਂ ਅਤੇ ਬਲਬਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਪਰੋਕਤ ਦਸੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੋਂ ਜੇ ਇਕ ਅੱਧੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ।

(੫) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਧੀ-

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਬੜੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖ਼ੁਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿਠੇ, ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਧੀ ਦੇ ਭੇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ । ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :-

੧) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਘਟੋ ਘਟ ਛੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ, ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਨਿਤਨੇਮੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਕੁਰਹਿਤੀਆਂ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਐਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅੰਗ-ਹੀਣ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

੨) ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਚੁਣਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਭਾਵ ਤਾਰਾਂ, ਪਲੱਗਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਖ਼ਰਾਬ ਮਸਾਲੇ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੁਰਹਿਤੀਆਂ (ਨਿਕੰਮਾ) ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਸੁਧ (ਮੁਰੰਮਤ) ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੩) ਪਿਛੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ (ਬਲਬਾ) ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਲਬਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕੱਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ (ਨਿਕੰਮੇ ਬਲਬਾਂ) ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਦੀ ਛਾਂਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਬ ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਬਲਬ ਮਚਾੱ ਕੇ ਪਰਖ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਖ਼ਰੀਦਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪੰਜ

ਪਿਆਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸੱਚੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਟਦੇ ਹਨ ।

੪) ਸਚੇ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜੇ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਕੁਰਹਿਤ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਭਾਵ ਗੁਰਸਿਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਪੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਅਤੇ ਦੁਖੜਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਕਰਾਰ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ-

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥੨●॥

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੧੨

"ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ" ਸਾਰਖੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਾਂਗੇ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਜੋ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਨਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਉਹ ਕੱਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਸਮਝ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੫) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਸੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦਾ ਬਾਟਾ, ਇਕ ਖੰਡਾ, ਪਵਿਤਰ ਜਲ ਅਤੇ ਪਤਾਸੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

੬) ਪੰਜੇ ਪਿਆਰੇ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਕੇਸ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਪੰਜੇ ਕਕਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜਵਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਨਿਰਵਘਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਜਲ ਅਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾ ਕੇ ਬੀਰ ਆਸਣ ਬੈਠ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਬਾਟੇ ਨੂੰ ਪਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ (Positive Negative) ਦੋਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

੭) ਪੰਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਪੰਜੇ ਪਿਆਰੇ ਇਕ ਇਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਾਥ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ, ਖੰਡੇ ਨੂੰ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਰਗੜਵਾਂ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਗੜ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜਲ ਵਿਚਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਬਾਟੇ ਨੂੰ ਲਾਈਆਂ ਤਾਰਾਂ (ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ) ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੁਜਦੀ ਹੋਈ ਦਸਾਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚਲੀ ਜਲ ਉਤੇ ਨਿਗਾਹ ਜਮਾਉਣ ਕਰਕੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮੀ ਤਾਕਤ ਭਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਸੁਇਚ ਬਣ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਾਬੇ ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਂਝੀ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਨਿਤਨੇਮ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ, ਫਿਰ ਪੰਜੇ ਪਿਆਰੇ ਬਾਟਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜੇ ਪਿਆਰੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਹਰ ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਉਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਪਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਸਾਡਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਸਾਥ ਹੀ (ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ) ਗੁਰਮੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਤਰਤਾ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ-ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮੀ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਖਣ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਰਖਾ ਕੇ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਛਿਟੇ ਮਰਵਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਉਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮੀ ਅਸਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਉਸ ਉਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੈਸਮਰੇਜ਼ਮੀ ਤਾਕਤ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰਨ

ਸਮੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਰਖ ਸਕੇ । ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤਾਂ ਪਰਖ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲ ਗਈ ਜਾਂ ਸੁਰਤੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ । ਕਈ ਤਾਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੜਨ ਦੀ ਥਾਉਂ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸੁਧ ਭੁਲ ਕੇ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ, ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇ ਲਵਾਂ, ਭਾਵ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਧੀ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਦਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ ਅਮਰੁ ਸੋ ਹੋਇ ॥੬॥(੧੮)

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੨੮੭

ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹਿ ॥੧॥(੪)

ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੨, ਪੰਨਾ ੧੨੩੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥੨॥(੪)

ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ, ਮ: ੩, ਪੰਨਾਂ ੬੪੪

ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਵਾਕ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੋ ਪੀਵੇ, ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦੂਜਾ ਗੁਰਵਾਕ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਤੀਜੇ ਗੁਰਵਾਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ ਹੈ । ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹੈ ?-

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਦਾਰੂ ਏਹੁ ਲਾਏਹੁ॥੨॥(੧੫)

ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੫੫੪

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਅਮਿਉ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥੧॥(੧੨)

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੯੬੩

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਤਿਖ ਜਾਇ ॥

ਵਾਰ ਮਲਾਰ, ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੨੮੩

ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰਿ ॥
ਕਾਨੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੧੪

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ॥
ਕਾਨੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੧੬

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨ ਹੈ ਮਿਲਿ ਪੀਵਹੁ ਭਾਈ ॥
ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੩੧੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥
ਬਿਹਾਗੜਾ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੫੩੮

ਮੈਂ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਕਿਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਅਤੇ ਕਿਸ ਭਾਉ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣੋ :-

ਨਾਨਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥
ਤਿਨ੍ਹੀ ਪੀਤਾ ਰੰਗ ਸਿਉ ਜਿਨ੍ ਕਉ ਲਿਖਿਆ ਆਦਿ ॥੨॥
ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੨, ਪੰਨਾ ੧੨੩੮

ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਰਸਨਾ ਗਾਵਹਿ ਰਸੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਚੀਨਿਆ ਓਇ ਪਾਵਹਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੇ ॥੨॥
ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੧੯੯

ਨਉ ਦਰਵਾਜ ਨਵੈ ਦਰ ਫੀਕੇ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦਸਵੈ ਚੁਈਜੈ ॥
ਕਲਿਆਣ ਮ:੪, ਅਸਟ:, ਪੰਨਾ ੧੩੨੩

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰ ਅਮੋਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥
ਸੂਖੁ ਸਹਜੁ ਆਨੰਦੁ ਸੰਤਨ ਕੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਨਾ ॥੪॥੬॥
ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੨

ਆਦਿ ਮਧਿ ਅਰੁ ਅੰਤਿ ਪਰਮੇਸਰਿ ਰਖਿਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਖਿਆ ॥੧॥(੨●)
ਗੂਜਰੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੨੩

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਭੁੰਚੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥
ਅਚਰਜ ਸਾਦ ਤਾ ਕੇ ਬਰਨੇ ਨ ਜਾਹੀ ॥੨॥(੪॥੨੧॥੨੭)
ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੪੨

ਅੰਦਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਚਾਖਿਆ ਸਾਦੁ ਜਾਪੈ ॥੧੭॥

ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੦੯੨

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥੧॥(੨੩)

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੨੯੩

ਗੁਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਪੀਆਲਿਆ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਪਥੁ ॥੩॥(੯੦)

ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੪੯

ਸਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੋਜਨ ਆਇਆ ॥
ਗੁਰਮਤੀ ਖਾਧਾ ਰਜਿ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥

ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੫੦

ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਖਿਓਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸੈ ਪਿਆਈ ॥੯॥

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੯੫੧

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਚੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੯੬੧

ਬਾਹਰ ਢੂਢਤ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ
ਘਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਘਟ ਮਾਹੀ ਜੀਉ ॥ਰਹਾਉ॥ ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧, ੫੯੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਘਰ ਵਿਚ ਘਟ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਗੁਰਮਤੀ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹਟੀ ਉਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਾਪਾਰੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹਨ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ-

ਮੁੋਲਿ ਅਮੋੁਲ ਨ ਪਾਈਐ ਵਣਜਿ ਨ ਲੀਜੈ ਹਾਟਿ ॥
ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਤੋਲੁ ਹੈ ਕਬਹੁ ਨ ਹੋਵੈ ਘਾਟਿ ॥੧॥(੧)

ਮਾਰੂ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੮੭

ਜਿਸੁ ਜਲ ਨਿਧਿ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮ ਜਗਿ ਆਏ
ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਪਾਹੀ ਜੀਉ...੧॥(੪॥੯)

ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੫੯੮

ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਵੈ
ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਜੀਉ ॥੨॥(੪॥੪)

ਮਾਝ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੯੫

ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਚਲੁ ॥
ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਹਿ ਤਾ ਸੁਖ ਲਹਹਿ ਮਹਲੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੩੭

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਸਚੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲੀ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੀਚੈ ਜੀਉ ॥੩॥੪॥੬

ਮਾਝ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੯੬

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਗੁਰਮਤੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਿਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਮਾਝ ਅਸਟਦੀਆਂ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੯

ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥
ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥੧੩॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩, ਅਨੰਦੁ, ਪੰਨਾ ੯੧੮

ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਨਾਵੈ ਨੋ ਸਭਿ ਖੋਜਦੇ ਥਕਿ ਰਹੇ ਲਿਵਲਾਇ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਇ ॥੨॥(੨੦)

ਸੋਰਠਿ ਵਾਰ, ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੬੫੦

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਹਹੁ ਕੋ ਤਰਿਆ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈਸੇ ਪਾਰਿ ਪਰਿਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਕੈਸੇ ਗਿਆਨੁ ॥ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਕੈਸੇ ਧਿਆਨੁ ॥
ਬਿਨੁ ਭੈ ਕਥਨੀ ਸਰਬ ਬਿਕਾਰ ॥ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਦਰ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥੫॥੬॥੧੯॥

ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੪੦

ਸਿਫਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸ ਹੈ ਜਿਸੁ ਬਖਸੈ ਸੋ ਖਰਚੈ ਖਾਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨੁ ਹਥਿ ਨ ਆਵਈ ਸਭ ਥਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥੨॥(੧)

ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੫੪੮

ਏਹਨਾਂ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਿਧ ਆਦਿਕ ਜਪੀ ਤਪੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਭਦੇ

ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਬਾਕੀ ਨੌ ਗੁਰੂ ਤੇ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ । ਜਿਹਾ ਕਿ :-

ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲਿ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ ॥੪॥੧੦॥੫੭॥

ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੫੦

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਣਿ ਮਿਲਾਵੈਗੋ ॥੮॥੪॥

ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੧੦

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥੪॥੫॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੮੮੨

ਕਲਿਜੁਗ ਬਾਬੇ ਤਾਰਿਆ ਸਤਿਨਾਮੁ ਪੜਿ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਣਾਇਆ ॥
ਕਲਿ ਤਾਰਣ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ॥੨੩॥ (੧)

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ॥੨੫॥(੧੩)

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ ॥੧॥(੨੦)

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਬੇਪਰਵਾਹੁ ਅਥਾਹੁ ਸਹਾਬਾ ॥
ਜ਼ਾਹਰ ਪੀਰ ਜਗਤੁ ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ ॥੩॥(੨੪)

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰਾਂ ਗੁਰ ਹੋਇਆ ॥੧੨॥(੩)

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

(੬) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਕੀ ਹੈ ?-

ਮੈਂ-ਪਿਛਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਸਾਥ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ 'ਰਸ' ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹੋ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਰਸ ਨੂੰ ਰਸ, ਮਿਠਾਸ ਨੂੰ ਰਸ, ਗੰਨੇ ਦੀ ਰੋਹ ਨੂੰ ਰਸ, ਸ਼ਹਿਦ, ਅੰਗੂਰ ਆਦਿ ਸਭ ਮਿਠੇ ਰਸਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਆਖਦਾ ਹਾਂ; ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਦੁਨੀਆ ਮਿਠਾ ਰਸ ਆਖਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਵੇਂ ਲਫ਼ਜ਼ ਜਾਂ ਅਰਥ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਘੜੇ ।

ਮੈਂ-ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਠਾ ਖਾਧੇ ਵਰਗਾ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਤੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਪਰਦੇਸ ਅਮਰੀਕਾ ਤਾਈਂ ਘੁੰਮ ਚੁਕਾ ਹੈਂ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸ਼ੰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਕੀ ਕਦੇ ਬਾਹਰ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ, ਬਿਜਲੀ, ਗਡੀ, ਵਾਇਰਲੈਸ, ਗਰਾਮੋਫ਼ੂਨ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇ ਕਿ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਗਡੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਾਇਰਲੈਸੀ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਕਿਵੇਂ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ?

ਮੈਂ-ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਡਿਠੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਗੈਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ । ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਗੈਸ ਖ਼ਾਸ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਬਿਜਲੀ, ਤੇਜ਼ਾਬ, ਪਲਾਟੀਨਮ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦੀ ਰਗੜ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਇੰਜਣ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਲੱਕੜ ਪੱਥਰ ਲੋਹੇ ਆਦਿਕ ਵਸਤਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ , ਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੱਥ ਕੇ (ਰਗੜ ਕੇ) ਲਕੜੀ ਲੋਹੇ ਪੱਥਰ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਕੱਢ ਕੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਤਿਵੇਂ ਹੀ 'ਰਸ' ਘਟ (ਸਰੀਰ) ਅੰਦਰ ਲੁਪਤ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਢਿਆ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਸੀਤਲਤਾ ਸੁਗੰਧ ਆਦਿਕ ਗੁਣ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ, ਭਾਵ ਜਾਗਦੇ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਕਦੇ

ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ-

ਸੁਣਿ ਸਿਖਿਐ ਸਾਦੁ ਨ ਆਇਓ ਜਿਚਰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿਐ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਵਿਚਹੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ...੨॥(੧੧)
ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ , ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੫੯੦

ਹਰਿ ਰਸੁ ਜਿਨੀ ਰਾਖਿਆ ਅਨ ਰਸ ਠਾਕ ਰਹਾਇਆ ॥
ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ ਫਿਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਇਆ ॥੫॥
ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੦੮੮

ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ ਤਿਨੀ ਸਾਦੁ ਪਾਇਆ ਬਿਨੁ ਚਾਖੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ...੨॥
(੪॥੧੭॥੫●) ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੩੩
ਗੂੰਗੈ ਮਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਪੂਛੇ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਹੋ ॥੩॥(੪॥੨)
ਸੋਰਠਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੫੭

ਬਿਸਮ ਭਈ ਪੇਖਿ ਬਿਸਮਾਦੀ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਵਤ ॥
ਪੀਓ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕ ਜਿਉ ਚਾਖਿ ਗੂੰਗਾ ਮੁਸਕਾਵਤ ॥੧॥(੪॥੯)
ਸਾਰੰਗ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੦੫

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਪਰ ਦਸੇ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਣਿ ਸਿਖ ਕੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾ ਕਰੇ, ਜਾਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਉੱਨਾ ਚਿਰ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰਿ ਰਸ ਚਖਿਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸਾਂ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਭੱਜਦੇ। ਸਭ ਦਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭੁਖ ਲਾਲਸਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰਸ ਨੂੰ ਚਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਆਦ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਗੂੰਗੇ ਨੂੰ ਮਿਠਾਈ ਖੁਆਏ ਵਾਂਗੂੰ ਰਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਦਸਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ :-

ਅਵਰਿ ਸਾਦ ਚਖਿ ਸਗਲੇ ਦੇਖੇ
ਮਨ ਹਰਿ ਰਸੁ ਸਭ ਤੇ ਮੀਠਾ ਜੀਉ ॥੧॥(੪॥੧੫॥੨੨)
ਮਾਝ ਮ:੫, ਪੰਨਾ ੧੦੦

ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਮੀਠਾ ਜਗਿ ਨਿਰਮਲ ਸਚੁ ਸੋਈ...੫॥੪॥

ਮਲਾਰ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੨੫੯

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ਚਾਖਿ ਦਿਖਹੁ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਲਾਗਾ ਤਿਨ੍ ਬਿਸਰੇ ਸਭਿ ਬਿਖ ਰਸਹੁ ॥੩॥(੪॥੪)

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੮੦੦

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਮੀਠਾ ਸਬਦੈ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥੩॥(੪॥੧੧)

ਸੋਰਠਿ ਮ: ੩, ਪਨਾ ੬੦੪

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸਦ ਮੀਠਾ ਲਾਗਾ ਗੁਰਸਬਦੀ ਸਾਦੁ ਆਇਆ...੧॥(੫॥੫)

ਸੋਰਠਿ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੬੦੪

ਜਿਤਨੇ ਰਸ ਅਨਰਸ ਹਮ ਦੇਖੇ ਸਭ ਤਿਤਨੇ ਫੀਕ ਫੀਕਾਨੇ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਗਾਖਿਆ
ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮੀਠ ਰਸ ਮਾਨੈ ॥੨॥ (੪॥੪॥੧੮॥੫੬)

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੬੯

ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਕਉੜੀਆਂ ਸਚੇ ਨਾਮੁ ਮਿਠਾ ॥
ਸਾਦੁ ਆਇਆ ਤਿਨ ਹਰਿ ਜਨਾਂ ਚਖਿ ਸਾਧੀ ਡਿਠਾ...॥੧੩॥

ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੩੨੧

ਮੈਂ ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੋਲ ਉਠਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਮਿੱਠਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਏਦੂੰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਸਦੀ ਹੈ, ਐਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਗਿਣ ਕੇ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ-ਰਸ ਸਭ ਮਿੱਠੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸੁ ਹੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ :-

ਕੂਜਾ ਮੇਵਾ ਮੈ ਸਭ ਕਿਛੁ ਚਾਖਿਆ

ਇਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥੪॥(੬॥੧॥੧੩॥)

ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੫੫

ਫਰੀਦਾ ਸਕਰ ਖੰਡੁ ਨਿਵਾਤ ਗੁੜੁ ਮਾਖਿਉ ਮਾਞਾ ਦੁਧੁ ॥
ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਮਿਠੀਆਂ ਰਬ ਨ ਪੁਜਨਿ ਤੁਧੁ ॥੨੭॥

ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੩੭੯

ਮੈਂ-ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਇਹ ਤ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸੁ ਮਿੱਠਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅਮੰਨਾ ਤਦ ਹੀ ਆਵੇ ਜੇ ਮੈਂ ਵੀ ਚਖ ਕੇ ਵੇਖ ਸਕਾਂ । ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉ ਅਤੇ ਮਿਠਾਸ ਰਸ ਵਾਂਗੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸੋ ਤਾਂਕਿ ਮੈਜ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਚਖਣ ਦੀ ਵਾਹ ਲਾਵਾਂ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-(ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਲ ਝਾਕੇ ਤੇ ਕਿਹਾ) ਹਾਂ! ਹਾਂ!! ਠੀਕ ਹੈ, ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਕਹੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਉਹ ਇਹ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਹੋਰ :-

੧) ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਹਰ ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

੨) ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕੀ ਕਮੀ ਰਹੀ ?

੩) ਤੁਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਸ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ ?

੪) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਲਭਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੀ ਸਾਧਨ ਕਰਾਂ ?

ਸੋ ਤੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਤਾਂ ਦਿਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਤੀਜੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਨ । ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ :-

ਪੂਛਤ ਪਥਿਕ ਤਿਹ ਮਾਰਗਿ ਨ ਧਾਰੈ ਪਗਿ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੈ ਦੇਸ ਕੈਸੇ ਬਾਤਨ ਸੇ ਜਾਈਐ ॥
ਪੂਛਤ ਹੈ ਬੈਦ ਖਾਤ ਔਖਧਿ ਨ ਸੰਜਮ ਸੈ,
ਕੈਸੇ ਮਿਟੈ ਰੋਗ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈਐ ॥
ਪੂਛਤ ਸੁਹਾਗਨਿ ਹੈ ਕਰਮਿ ਦੁਹਾਗਨਿ ਕੈ ॥
ਰਿਦੈ ਬਿਭਚਾਰ ਕਤ ਸਿਹਜਾ ਬੁਲਾਈਐ ॥
ਗਾਇ ਸੁਨੈ ਆਂਖੇ ਮੀਚੈ ਪਾਈਐ ਨ ਪਰਮ ਪਦੁ,

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਗਹਿ ਜੋ ਲੋ ਨ ਕਮਾਈਐ ॥੪੩੯॥

ਕਬਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਖੋਜੀ ਖੋਜਿ ਦੇਖਿ ਚਲਿਓ ਜਾਇ ਪਹੂਚੈ ਠਿਕਾਨੇ,
ਆਲਸ ਬਿਲੰਬ ਕੀਏ ਖੋਜ ਮਿਟ ਜਾਤ ਹੈ ॥
ਸਿਹਜਾ ਸਮੈ ਰਮੈ ਭਰਤਾਰ ਬਰ ਨਾਰਿ ਸੋਈ,
ਕਰੈ ਜਉ ਆਗਿਆ ਨ ਮਾਨੈ ਪ੍ਰਗਟਤ ਪ੍ਰਾਤ ਹੈ ॥
ਬਰਖਤ ਮੇਘ ਜਲ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਪੀਏ,
ਮੋਨ ਗਹੇ ਬਰਖ ਬਤੀਤੇ ਬਿਲਤਾਤ ਹੈ ॥
ਸਿਖ ਸੋਈ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਰਹਤੁ ਰਹੈ,
ਕਪਟ ਸਨੇਹ ਕੀਏ ਪਾਛੈ ਪਛੁਤਾਤ ਹੈ ॥੪੪●॥

ਕਬਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਅਲਾਖੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ (ਗੁਰਮੰਤਰ) ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਵੈਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ (ਪੰਥ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚਲ ਕੇ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੋਗੀ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾਮ ਔਖਧ ਖਾ ਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਰੂਪੀ ਸੰਜਮ ਰਖ ਕੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪੇ ਅਤੇ ਸੋਹਾਗਣ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗੂੰ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਪਤੀ ਸਮਝ ਕੇ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਭੇਖੀ, ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਲਗ ਕੇ ਮੜ੍ਹੀਂ ਮਸਾਣੀਂ, ਪਹਾੜੀਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀਂ ਦੁਹਾਗਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗ ਘਰ ਘਰ ਨਾ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ, ਨਾਮ ਜਪੇ। ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇ ਜਾਂ ਸਮਝੇ ਪਰ ਸਿੱਟਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੰਤਰ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਕਮਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਕੋਈ ਪਰਮ ਪਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਦੂਜੇ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਦਾ ਭਾਵ ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਗੁਰਮੰਤਰ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਖੋਜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਆਲਸ ਕਰ ਕੇ ਖੋਜ (ਪੈੜ) ਨਾ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਸਿਖ ਏਹਨਾਂ ਮਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਪਰਮ ਪਦ ਨੂੰ ਪਾਵੇਗਾ, ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਆ ਗਏ ਹਨ।

ਮੈਂ-ਅਜੇ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਏ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਸਿਖ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਹਰ ਇਕ ਸਿਖ ਗੁਰਮੰਤਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਰਹਿਤ ਰਖ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰਮੰਤਰ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਖੋਜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਖੋਜਿ ਪਿਛੇ ਨਾ ਚਲਿਆ, ਖੋਜਿ ਮਿਟ ਗਿਆ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੇਸ ਤਾਂ ਕੀ ਪੁਜਣਾ ਸੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਤੋਂ ਵੀ ਉਰੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਚੌਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਮਹਾਂਵਾਕਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਜੋ ਉਪਾਵ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਕਰੋ। ਤੀਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਾਫ਼ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਈ ? ਇਹ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਵਿਚ ਵੇਖਣ, ਸੁਨਣ, ਸੁੰਘਣ, ਚਲਣ ਫਿਰਨ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪੰਜੇ ਇਨਸਾਨੀ ਸਥੂਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ-ਸਾਥ ਸੂਖਮ ਅਸਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਮਨ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਖਿੰਡ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਰੋਮ ਰੋਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਹੀ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਅਤੇ ਵਾਇਰਲੈਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰੋਮ ਰੋਮ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਣ ਕੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਹੀ ਸਟੇਸ਼ਨ-ਮਾਸਟਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ਦੁਨਿਆਵੀ ਤਾਰ-ਘਰਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਉਤੇ ਆਦਮੀ ਤਾਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਵਖਰੇ ਰਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਥੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਉਂ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ। ਕਦੋਂ ਕੈਦੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾਂ ਮਿਲੇ, ਕਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਂ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਸਥੂਲ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਖੀਸੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵਾਂ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦੀ ਹੈਂ, ਨਾਮ ਜਪ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ, ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਰਸ ਮਿਲੇ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਦੇਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ :-

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥
ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨਿ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੫॥(੮॥੪)
ਨਟ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੯੮੨

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੋ ॥੫॥(੮॥੩)
ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੧੦

ਸੇਜ ਏਕ ਏਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਈਆ ॥
ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਸਰਣਿ ਜੇ ਆਵੈ
ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ਮਿਲੈ ਖਿਨੁ ਢੀਲ ਨ ਪਈਆ ॥੫॥(੮॥੬॥੯)
ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੮੩੬-੩੭

ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਗਾ ਗੁਰ ਮੀਠੇ ਬਚਨ ਕਢਾਵੈਗੋ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ਪੁਰਖੁ ਪੁਰਖੋਤਮ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਵੈਗੋ ॥੨॥
ਕਾਨੜਾ ਅਸਟ: ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੦੮

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਨਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਦ੍ਰਵਿਆ ਮਨੁ ਭੀਨਾ ਨਿਜਘਰਿ ਆਵੈਗੋ ॥
ਤਹ ਅਨਹਤ ਧੁਨੀ ਬਾਜਹਿ ਨਿਤ ਬਾਜੇ ਨੀਝਰ ਧਾਰ ਚੁਆਵੈਗੋ ॥੩॥
ਕਾਨੜਾ ਅਸਟ: ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੦੮

ਏਹਨਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਦਾ ਭਾਵ, ਜੋ ਕਿ ਤੂੰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ, ਤੈਂ ਸਮਝ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ।

(੭) ਨਾਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਲਾਗ-

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰਖੀਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਆ ਹੀ ਜਾਵੇ, ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਛਕੀਂ । ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਏ ਬਿਨਾਂ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕੇਂਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਜਪਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਕਮ ਹੈ-

ਸਾਸ ਸਾਸ ਸਾਸ ਹੈ ਜੇਤੇ ਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਰੇ ॥
ਸਾਸ ਸਾਸ ਜਾਇ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਸੋ ਬਿਰਥਾ ਸਾਸੁ ਬਿਕਾਰੈ ॥੭॥(੮॥੧)
ਨਟ ਅਸਟ: ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੯੮੧

ਸਾਸਨਿ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਬਲੁ ਪਾਈ ਹੈ ਨਿਹ ਸਾਸਨਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈਗੋ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਉਮੈ ਬੂਝੈ ਤੌ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈਗੋ ॥

ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੧੦

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ, ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ, ਗੁਰਮੰਤਰ ਆਦਿਕ ਸਭ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਹੀ ਵਾਚਕ ਹਨ। ਸਾਥ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੈ-

ਗਾਏ ਸੁਨੈ ਆਖੇ ਮੀਚੈ ਪਾਈਐ ਨ ਪਰਮ ਪਦੁ
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਗਹਿ ਜੌ ਲੌ ਨ ਕਮਾਈਐ ॥੪੩੯॥

ਕਬਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਉਦਾ ਇਕਤੁ ਹਟਿ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਪਾਈਐ ੧੭॥

ਮਾਝ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੬

ਗੁਰੁ ਕੁੰਜੀ ਪਾਹੁ ਨਿਵਲੁ ਮਨੁ ਕੋਠਾ ਤਨੁ ਛਤਿ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮਨ ਕਾ ਤਾਕੁ ਨ ਉਘੜੈ ਅਵਰ ਨ ਕੁੰਜੀ ਹਥਿ ॥੧॥

ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੨, ਪੰਨਾ ੧੨੩੭

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਥੈ ਟਿਕੈ ਹੋਰਥੈ ਪਰਗਟੁ ਨ ਹੋਇ ॥
ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਸਿ ਮਾਣਕੁ ਪਇਆ ਘਰਿ ਘਰਿ ਵੇਚਣ ਜਾਇ ॥੧॥(੩੨)

ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੨੪੮

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਏ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਕਟਣਹਾਰੁ...੨॥(੯)

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੯੫੦

ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਉ ਨ ਪਾਈਐ ਜੇ ਸਉ ਲੋਚੈ ਕੋਈ ॥੩੨॥

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੪੧੬

ਉਪਰ ਦਸੇ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀਖਿਆ, ਗਿਆਨ ਇਕੋ ਹੱਟ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੱਟੀ ਤੋਂ।

ਮੈਂ-ਆਮ ਲੋਕੀ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਹਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਮੁਕਤਿ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਮਿਲਣ ਦਾ ਲਾਭ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ? ਜੈਸਾ ਕਿ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕਾ

ਵਾਕ ਹੈ :-

ਮੂਏ ਹੂਏ ਜਉ ਮੁਕਤਿ ਦੇਹੁਗੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇਲਾ ॥

ਮਲਾਰ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ, ਪੰਨਾ ੧੨੯੨

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਸ਼ਾਇਦ ਤੇਰਾ ਵੀ ਇਹੋ ਖ਼ਿਆਲ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਲਭਾ, ਅਗਲੇ ਸੁਖ ਸੁਰਗ ਜਾਂ ਮੁਕਤਿ ਦੇ ਲਾਲਚ ਪਿਛੇ ਕਾਹਨੂੰ ਖਪ ਖਪ ਮਰੀਏ ।

ਮੈਂ-ਨਹੀਂ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲਾਤ ਤਾਂ ਤੁਸਾਥੋਂ ਗੁਝੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਈ ਸਾਥੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾਉਂਦੇ ਸੁਣੇ ਹਨ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੰਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਆਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਰਹੇ ਜਾਂ ਸੰਖ ਵਾਂਗੂੰ ਸਖਣੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਸੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਜੈਸ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ-

ਖਾਂਡ ਖਾਂਡ ਕਹੈ ਜਿਹਬਾ ਨ ਸਾਦ ਮੀਠੋ ਆਵੈ,
ਅਗਨਿ ਅਗਨਿ ਕਹੈ ਸੀਤ ਨ ਬਿਨਾਸ ਹੈ ॥
ਬੈਦ ਬੈਦ ਕਹੈ ਰੋਗ ਮਿਟਤ ਨਾ ਕਾਹੂੰ ਕੋ,
ਦ੍ਰਬ ਦ੍ਰਬ ਕਹੈ ਕੋਊ ਦ੍ਰਬਹਿ ਨ ਬਿਲਾਸ ਹੈ ॥
ਚੰਦਨ ਚੰਦਨ ਕਹੈ ਪ੍ਰਗਟੈ ਨਾ ਸੁਬਾਸ ਬਾਸੁ,
ਚੰਦ ਚੰਦ ਕਹੈ ਉਜਿਆਰੋ ਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ ॥
ਤੈਸੇ ਗਯਾਨ ਗੋਸਟਿ ਕਰਤ ਨ ਰਹਤ ਪਾਵੈ,
ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਨ ਉਦਤਿ ਅਕਾਸ ਹੈ ॥੪੩੭॥

ਕਬਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਂਵਾਕ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ, ਸਤਵੇਂ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ-ਗੋਸ਼ਟ ਨਾਲ ਹੀ ਉਪਰ ਦਸੇ ਗੁਣ ਵੇਖੇ ਪਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਿ ਰਹਿਤ ਨਾ ਰਖੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਰੂਪੀ ਕਮਾਈ ਨਾ ਕਰੇ । ਏਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਾ ਕਥਨੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਛੇ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਮਿਠਾਸ, ਸੁਗੰਧਿ ਸੀਤਲਤਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪੇ, ਰਹਿਤ ਰਖੇ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪਏਗਾ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਥਨੀ ਨਿਸਫਲ ਹੈ; ਕਰਨੀ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਕਮਾਈ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਬਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਨਿਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਕਈ ਚੁੰਚ-ਗਿਆਨੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਏਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਛੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਛੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨ ਹਿਤ (Chellenge) ਦਿਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ-

ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਿਐ ਰਾਮੁ ਨ ਹੋਇ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥੧॥(੪॥੪॥੬)

ਗੂਜਰੀ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੮੯੧

ਮੈਂ-ਆਦਮੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ ਮਾਇਆ ਖ਼ਰਚ ਕੇ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਣ ਮਿਠਾਸ, ਸੁਗੰਧਿ, ਸੀਤਲਤਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਰੋਗਤਾ, ਅਨੰਦ ਹੁਲਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ ? ਏਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਵਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਨੂੰ ਲਭਣ ਹਿਤ ਭੱਜਦਾ ਨੱਠਦਾ ਫਿਰੇ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਭਦਾ ਫਿਰੇ ?

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ-ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਗੁਣ ਅਜਿਹੇ ਰਸਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਪਰਮਾਰਥੀ ਰਸ ਦੇ ਸੁਆਦ, ਅਨੰਦੁ, ਮਿਠਾਸ, ਸੀਤਲਤਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

(੮) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਸੀਤਲਤਾ-

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਵਾਧਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਇਕੱਲੀ ਜੀਭ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਇਸ ਮਿਠਾਸ ਨੂੰ ਜੀਭ ਉਤੇ ਰਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਰੋਮ ਰੋਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੰਡ, ਸ਼ਹਿਦ, ਮਾਝੇ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਮਿਠੇ ਫਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲਾ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਿਠੇ ਰਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੀਭ ਉਤੇ ਨਾ ਰਖੀਏ, ਮਿਠਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਹਰ ਵਕਤ ਇਸ ਨੂੰ ਰਖਣਾ ਔਖਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਿਠਾ ਖਾ ਖਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰੱਜ ਜਾਏਗਾ, ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਪਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਜਪੇਗਾ ਓਨਾ ਹੀ ਰਸ ਵਧਦਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰੋਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਥਾਉਂ ਅਰੋਗ ਅਤੇ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਚੱਖਣ ਲਗਾ ਹਟਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਭੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਨਿੰਮ ਬਿਰਖੁ ਬਹੁ ਸੰਚੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥
ਬਿਸੀਅਰੁ ਮੰਤ੍ਰਿ ਵਿਸਾਹੀਐ ਬਹੁ ਦੂਧੁ ਪੀਆਇਆ ॥
ਮਨਮੁਖੁ ਅਭਿੰਨੁ ਨ ਭਿਜਈ ਪਥਰੁ ਨਾਵਾਇਆ ॥
ਬਿਖੁ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿੰਚੀਐ ਬਿਖੁ ਕਾ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥
ਨਾਨਕ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਹਰਿ ਸਭ ਬਿਖੁ ਲਹਿ ਜਾਇਆ ॥੧੬॥

ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੨੪੪

ਤੁੰਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿੰਚੀਐ ਕਉੜਤਣ ਦੀ ਬਾਣਿ ਨ ਜਾਇ ॥੧੫॥(੩੧)

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿੰਮ, ਸੱਪ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਠਾਸ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ ਸਕਦੀਆਂ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਭ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਕੁੜੱਤਣ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਰੀਠੇ ਸਾਰਖੇ ਭੀ ਮਿਠੇ ਹੋ ਗਏ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਠੇ ਰਸ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਿਠਾਸ ਦੇ ਸੰਗ ਸਾਥ ਹੀ ਠੰਢ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਯਥਾ-

ਅੰਤਰੁ ਸੀਤਲੁ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ਨਾਮੇ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥੬॥(੮॥੪॥੨੬)

ਆਸਾ ਮ: ੩, ਅਸਟ, ਪੰਨਾ ੪੨੪

ਅੰਤਰਿ ਸੀਤਲ ਸਾਂਤਿ ਵਸੈ ਜਪਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥੧॥(੯)

ਗੂਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੫੧੧

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੀ ਅੰਤਰੁ ਠੰਡਾ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਲੈ ਤੂਟਾ ਗੰਢਾ ॥੧੩॥

ਮਾਰੂ ਸੋਹਲੇ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੭੮

ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ਮਨੁ ਤਨੁ ਠੰਢਾ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਮਿਟਵੀ ਡੰਝਾ ॥੧●॥

ਮਾਰੂ ਸੋਹਲੇ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੮੦

ਚੰਦਨੁ ਚੰਦੁ ਨ ਸਰਦ ਰੁਤਿ ਮੂਲਿ ਨ ਮਿਟਈ ਘਾਮ ॥
ਸੀਤਲੁ ਥੀਵੈ ਨਾਨਕਾ ਜਪੰਦੜੋ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥੨॥

ਜੈਤਸਰੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੦੯

ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਖਾ ਅੱਕ ਅਤੇ ਰੱਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਰਗੜ ਰਗੜ ਲੇਪ ਕਰ ਕਰ ਥੱਕ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨਹੀਂ ਬੁਝ ਸਕਦੀ। ਸਰਦ ਰੁਤ ਦੀ ਸਰਦੀ, ਬਰਫ਼ ਦੀ ਸਰਦੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਠੰਢ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨਾਲ ਸੜਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਠੰਢ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਠੰਢਕ ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਤਪਦੇ ਸੜਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਠਾਰਦੀ, ਭੱਠ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੁਰਸਿਖ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਭੱਠ ਦੀ ਤਪਦੀ ਅਗਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੋਹਣ ਦਿੰਦੀ। ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਤਾਈਂ ਦੇਗਾਂ ਦੇ ਉਬਾਲੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚਲਦੇ ਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਤਪਸ਼ ਅਤੇ ਘਾਉ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਠੰਢ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਉਪਜੀ ਠੰਢਕ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਠੰਢ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਤਪਸ਼ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਅੱਗ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ, ਉਥੇ ਬਰਫ਼ ਆਦਿਕ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਠੰਢ ਭੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ।

(੯) ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਸੁਗੰਧੀ-

ਨਾਮ ਰਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੁਗੰਧ ਵੀ ਐਸੀ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਗੰਧ ਇਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਸਤੂਰੀ, ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਸੁਗੰਧ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਰਗੰਧ ਸੜਿਹਾਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਸਤੂਰੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲਾਗ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਲਈ ਸਭ ਦੁਰਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਵਿਚੋਂ ਦੁਰਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਪਰਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਘਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਤਾਂ ਆਮ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕਾਇਮ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਐਨੀ ਸੁਗੰਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੁਰਗੰਧ ਨਾਸਾਂ ਤਾਈਂ ਪੁਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ-

ਨਾਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ ਦਹਦਿਸਿ ਹਰਿ ਮੁਸਕੀ ਮੁਸਕ ਗੰਧਾਰੇ ॥
ਅੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਬਹੁਤੁ ਮੁਸਕਾਈ ਭ੍ਰਮਿ ਭੂਲਾ ਮਿਰਗੁ ਸਿੰਙਾਰੇ ॥

ਨਟ ਅਸਟ: ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੯੮੧-੮੨

·ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਮੁਸਕਿ ਝਕੋਲਿਆ ਸਭੁ ਜਨਮੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨਾ ॥

ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੪੪੮

(੧੦) ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-

ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਉਜਾਰਾ ਬਿਨਸੈ ਭਰਮੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥੧॥(੨॥੩॥੪)

ਜੈਤਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੦੦

ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਸੁਖ ਮਨਿ ਉਪਜਿਓ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸ ॥(੨॥੪॥੨੪॥)

ਟੋਡੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੧੭

ਆਵੈ ਨ ਜਾਵੈ ਚੂਕੈ ਆਸਾ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਾ॥੭॥(੮॥੭)

ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੪

ਹਿਰਦੈ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ...॥੨੫॥

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੪੨੩-੨੪

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਹਉਮੈ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ...॥੨॥(੪॥੫)

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੩੩੪

ਭਇਓ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਮਨ ਮਹਿ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਓ॥੧॥ਰਹਾਉ॥(੪॥੪)

ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੧

ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਸਬਦਿ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸੂਰਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜਾਸਤੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜੁਗਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਗੱਲ ਕੀ, ਇਸ ਪ੍ਰਗਾਸ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਦਿੱਬ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ, ਨਰਕ, ਸੁਰਗ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਪਹਾੜਾਂ, ਕੰਧਾਂ, ਕੰਵਲ-ਪ੍ਰਗਾਸੀ-ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਕੀੜੀ ਨਹੀਂ ਲੁਕ ਸਕਦੀ। ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਨ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਢਾਂ ਐਕਸਰੇਜ਼, ਰੇਡੀਓ, ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ, ਵਾਇਰਲੈਸ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਸਤੀ ਹੋਰ ਕੀ ਲਾਹਾ ਲਭਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ'[1] ਦੇ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ, ਆਧੀ ਬਿਆਧੀ ਉਪਾਧੀ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਸਾਰ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਨਾਮ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਸਤਿਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪਿਛੇ ਦਸੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਪਿਛੇ ਦਸੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪਾਹ ਦੇਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਹ ਦਿਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਰੇ ਕਪੜੇ ਵਾਂਗ ਕੋਰੇ ਹਿਰਦੇ ਪਰ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ-

ਨਾਨਕ ਪਾਹੋ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ ॥

[1] *ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ॥੫॥ (੯), ਪੰਨਾ ੨੭੪*

ਭੈ ਵਿਚਿ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਈਐ ਸਰਮੁ ਪਾਹੁ ਤਨਿ ਹੋਇ॥੧॥(੧੧)

ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੪੬੮

ਜਦ ਇਸ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੁਆਰਾ ਪਾਹੁ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਨਾਮ ਦੀ ਅਤੁਟ ਕਮਾਈ ਅਰਥਾਤ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ "ਨਾਨਕ ਭਗਤੀ ਜੇ ਰਪੈ ਕੂੜੇ ਸੋਇ ਨ ਕੋਇ"[1] ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਗਣ ਨਾਲ ਕੂੜ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਉਂ ਸਿਦਕ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਨਾਮ ਦੀ ਅਤੁਟ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸਭੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਸਿਖ ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ-

ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ॥
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਆਪਹਿ ਮੇਲੇ ॥੪॥(੨੨)

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੨੯੨

[1] *ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੪੬੮*

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕਈ ਨਾਮ ਹਨ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਫਾਰਸੀ ਵਾਲੇ ਆਬ-ਹਿਯਾਤ, ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਾਲੇ ਨੈਕਟਰ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਹੋ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਣ ਦਸੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਹਿਬ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਭ ਤੋ ਸੋਖਾ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੋਖਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਬਿਨਾਂ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾਏ, ਜਾਪ-ਤਾਪ ਕੀਤੇ, ਜੰਗਲੀਂ-ਪਹਾੜੀਂ ਨਸੇ ਬਿਨਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਅਮਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਲਿਯੁਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਮਹਾਂਵਾਕ ਹੈ-

ਕਲਿ ਤਾਰਣ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ॥੨੩॥

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ